Josep Iglésies Fort, reusenc i barceloní

per Josep SERRA PAMIES

Ara, de moment, ens tornarem una mica joves per tal de poder comptar amb l'auxili d'una òptica que ens permeti de retrobar un nostre jovencell amic —avui tan vell com nosaltres— entre els tèrbols records d'uns dies molt llunyans.

Ens cal dedicar unes lletres a la personalitat literària de l'escriptor Josep Iglésies i Fort, excel·lent company i amic nostre a partir dels primers temps de joventut, quasi recentment sobrepassats que foren els de l'adolescència. Tots dos som fills de Reus i Iglésies fou gran amic del meu germà Miquel, ensems que un seu assidu company. Estaven compenetrats pels sentiments d'adhesió al nacionalisme català, motius d'esbarjo, tracte social i un molt decidit lliurament a les pràctiques de l'excursionisme. I podríem dir que aquest —l'excursionisme— aviat va convertir-se en el camí de l'adelerada terra de promissió de Josep Iglésies, car tota la seva obra, ben marcadament, sembla derivar-se'n. En canvi el meu germà mai no se sentí gaire afeccionat a un excursionisme metòdic, que sovint passava de llarg per davant dels pobles. A Miquel Serra, caçador i interessat per l'ecologia, li plaïa més el diàleg amb els pobletans que el silenci de les muntanyes encantades. Per això, sense trencar amb el company dels temps preliminars, Iglésies acabà aparellant-se amb Joaquim Santasusagna —escriptor com ell i excel·lent gramàtic—, per tal de compartir-hi la bella tasca de treballar a profit d'un excursionisme que contribuís a revalorar i fer conèixer les terres del Baix Camp i altres indrets del Camp de Tarragona, cosa força reeixida mitjançant les *guies* que publicaren en col·laboració. Així és que, aviat, foren de gran mèrit llurs aportacions a l'excursionisme reusenc i al de tot el país català.

Deixarem, però, l'excursionisme i tractarem de comentar altres activitats de l'animós Josep Iglésies en l'aspecte patriòtic i de les lletres.

Sempre hem cregut que l'any 1917 —inicialment i seguit pels altres anys de la segona dècada del present segle— fou dels que més influïren en la formació política i patriòtica dels qui avui ens podem considerar vells catalanistes. I encara que el qualificatiu de *catalanista* no sigui prou correcte d'expressió entre catalans, té un sentit pràctic, innegable, per a assenyalar el fet de contrast que es produeix entre els catalans normals i els qui es diuen espanyolistes.

Fou un any, aquell 1917, caracteritzat per unes efemèrides inoblidables que, ara, ens sembla adient d'esmentar. I serà per tal de fer-les reviure en el record, talment agermanades amb uns certs esdeveniments de l'època actual. També direm que d'aquell temps d'activitats no sempre fàcils i massa sovint desateses, prové la nostra amistat i les cordials convivences amb el

llavors futur autor de *Les ciutats del món*. No es tracta, per tant, d'una coneixença estranya als ideals, il·lusions i propòsits covats en aquell excepcional any 1917 i els seus pròxims seguidors. Llavors Josep Iglésies, com gran part de la joventut catalana, estava il·lusionat amb les aspiracions del Principat, ensems que, personalment, se sentia àvid de sort i dispost a oferir amb entusiasme la seva aportació de jovencell emprenedor. Reconeixent-lo com a tal i admirant-lo ben cordialment, ens disposem a parlar del vell amic d'aquells dies llunyans i de sempre.

L'any 1917, anteriorment ja esmentat, representava una mena d'aiguabarreig en la vida reusenca. Es produïren fets de caràcter local i, a més, relacionats amb el moviment patriòtic que irradiava des de Barcelona amb la contribució de moltes altres ciutats i pobles de Catalunya. Però, desgraciadament, encara eren molts els partits polítics catalans que no solament no compartien els sentiments redempcionistes, sinó que àdhuc feien burla i combatien els nostres entusiasmes i aspiracions.

El dia 17 de juny l'entitat local Centre de Lectura, gràcies a la generositat del patrici reusenc Evarist Fàbregas i Pàmies, passà a ser propietària de l'edifici que fins aleshores havia ocupat en arrendament. I tot seguit el casal fou objecte d'esplèndides ampliacions i reformes que contribuïren a intensificar el moviment cultural, artístic i social.

Hem esmentat el Centre de Lectura, perquè, encara que l'entitat no fos ni fes política, actuava amb patriotisme i acollia el jovent que se sentia lliurat als esdeveniments d'aquells dies inoblidables: eleccions municipals, vaga general revolucionària, Assemblea de parlamentaris (a Barcelona el 19 de juliol i a Madrid el 30 d'octubre), canvi de Govern, nou Govern amb col·laboració dels polítics catalans Joan Ventosa (Lliga) i Felip Rodés (republicà), que significà la liquidació dels partits de torn (l'abans metòdica successió dels partits centristes lliberal i conservador); aparició de les militars Juntes de Defensa, mort a Castellterçol del gran patrici català Enric Prat de la Riba, president de la Mancomunitat de Catalunya...

Verament, fou un any de grans esdeveniments que contribuïren a la formació política de la joventut.

Sabem ben certament que Josep Iglésies aviat va sentir-se afeccionat a la lectura. Molt jovenet encara, un seu veí, l'estimable Josep Martorell i Òdena, gran amic d'innombrables escriptors forans vinculats a Reus, li deixava llibres catalans, que ell llegia àvidament. I pensem que va sentir-se estimulat per les seves relacions amb el catedràtic de l'Institut de segon ensenyament senyor Joaquim Batet. Ignorem si l'esmentat catedràtic era fill de Reus, però ens plau assegurar que sabia donar notícies molt interessants dels reusencs de les èpoques pretèrites.

Llavors a Reus, més que ara i probablement per motius de rutina, només es donava importància a les personalitats senyeres de Prim, Fortuny, Mata i Bartrina. Sembla que les segones figures no interessaven. Gairebé que es pot dir que el treball d'en Batet s'especialitzà a parlar de les efemèrides i personalitats oblidades. I era a «Les Circumstàncies» on publicava una mena de calendari, en requadre, encapçalat per la data de l'edició, que coincidia amb la del naixement del personatge presentat mitjançant una seva breu i molt concreta biografia.

Direm que llavors, més o menys, Iglésies es mostrava un entusiasta lector de certs passatges de la Bíblia, llibre que en aquell temps no era pas objecte d'una sistemàtica divulgació per part de l'Església. No existien encara, ni pensament, les magnífiques edicions del Monestir de Montserrat ni de la Fundació Bíblica Catalana. Iglésies, però, tenia bona amistat amb un propagan-

dista i repartidor de la Bíblia anglicana que —ho confessem— fou la primera versió que arribà a les nostres mans. Aviat, però, aconsellats per un capellà parent i bon amic nostre, vam destruir-la i, seguidament, se'ns compensà amb l'esplèndida edició vuitcentista presentada pel bisbe de Segòvia, monsenyor Scio de San Miguel, de set grans volums en castellà i llatí, il·lustrats mitjançant unes esplèndides planxes d'August Doré, el famós gran artista francès.

Hem dit anteriorment que Iglésies, ja de molt jovenet, s'havia sentit atret pels ideals catalanistes. Fou un patriota dels temps de lluita amb els partits catalans que no comprenien els drets històrics de Catalunya. Pensem, però, que mai no arribà a compartir amb disciplina l'ideari de cap partit polític determinat. Tanmateix, va tenir breus contactes amb la Joventut Nacionalista de la Lliga Regionalista. Aquesta, llavors, en aquella època, era l'organització política predominant. A més, direm que el cas particular d'Iglésies semblava quelcom compromès, car el seu pare formava part d'un partit local no gaire definit: molt republicà i pràcticament anticatalanista, del qual havia estat elegit diputat provincial. Això no obstant —val a dir-ho—, així que va conèixer l'obra de la Mancomunitat, demostrà posseir l'honrada convicció dels polítics dignes: s'enamorà de la prestigiosa institució que abans li era desconeguda i —tot un cas— se sentí agermanat amb les idees del seu fill,.

Iglésies i Fort sempre va tenir bons amics a Acció Catalana, Foment (esquerra catalana) i àdhuc a la Lliga Regionalista (entitats de Reus). Ell, però, no acabava d'interessar-se per la política. Malgrat tot, l'any 1932 es presentà com a diputat per al Parlament català, en substitució del seu progenitor. I no fou elegit, malgrat haver-lo ajudat diversos sectors del catalanisme.

Però estem ben segurs que no se sentí defraudat pel fracàs electoral. Podríem dir que ja se l'havia compensat per endavant. A part de les coses de la política, abans de les eleccions, va tenir el goig de publicar un dels seus millors llibres, *La terra d'en Gallarí,* molt ben rebut per la crítica i pels amants de l'excursionisme.

Estava escrit que, fora del Parlament, havia de treballar en un lloc de compromís i d'obligada competència. Per això, aviat passà a defensar els drets del Baix Camp en els laboriosos i difícils treballs —veritables polèmiques— sobre les futures demarcacions del territori català.

A Josep Iglésies cal situar-lo entre una dotzena de jovencells reusencs, alguns d'ells alumnes o ex-alumnes de l'Institut General i Tècnic (avui Institut Gaudí) i d'altres pertanyents a la vida comercial. Tots ells, però, se sentien atrets per la política d'aquell temps i de les lletres catalanes. I, ensems, es mostraven més o menys vinculats a les activitats del Centre de Lectura, lloc on, en cercle amical, gairebé tots els dies mantenien converses d'entreteniment i canvi d'impressions. Llavors —diguem durant els anys 1917-1925, aproximadament a Reus es feia una vida cultural i política que, encara que no gaire intensa, era conseqüència de les notícies provinents de Madrid i principalment de Barcelona. En realitat, tots discutíem segons les nostres afeccions. Hi havia els poetes que, de tant en tant, llegien alguna composició i també els qui escrivien articles polítics amb la idea de publicar-los en algun periòdic local, cosa que no era pas difícil. A Reus, desde molts anys abans de la guerra del fatídic 1936, la premsa diària era integrada per «Diario de Reus», «Foment», «Les Circumstàncies» (degà dels periòdics republicans) i darrerament l'«Avui». Durant algun temps (el de la Dictadura de Primo de Rivera), a més, existí el diari «Reus», independent. Igualment es publicaven alguns setmanaris.

En realitat, però, els de la colla escrivíem a «La Veu del Camp» i «Fo-

ment», que eren editats en català. I aviat, sense dificultats, el català fou acceptat per tots els periòdics locals.

Entre els qui ens reuníem no faltaven divergències. Recordo que Josep Iglésies sentia una gran admiració per l'*endiosado* Eugeni d'Ors, extraordinària figura de les lletres catalanes que en totes les seves coses posava un èmfasi de superioritat que el féu topar amb el president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch. El cas deplorable és que el popular Xènius d'abans es convertí en un dels personatges catalans més lligats a la segona Dictadura.

Sembla apropiat de comentar com començà l'interès d'Iglésies per la història de Reus. Pensem que la majoria de les persones arrosseguen molta part de les singularitats de llurs predecessors. Generalment, una simple espurna és origen d'un gran foc.

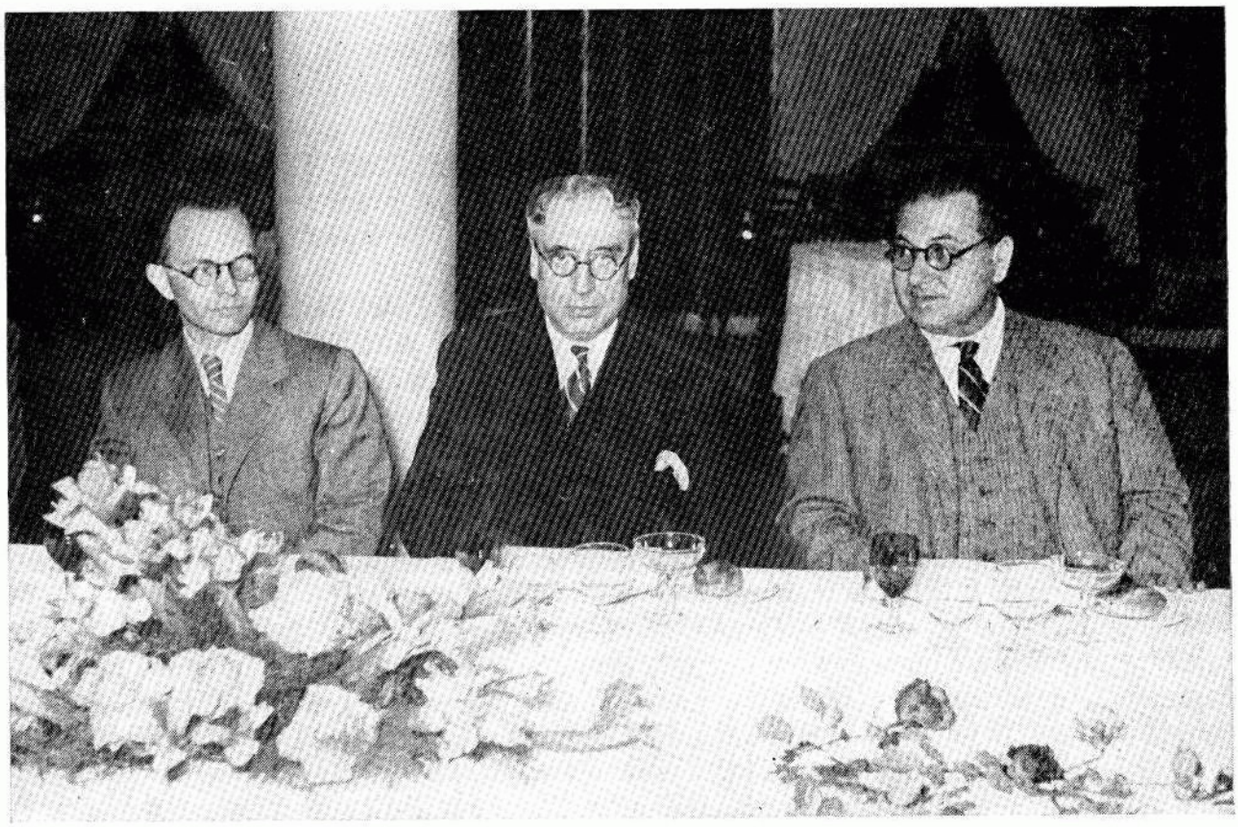
L'àvia materna d'Iglésies fou una senyora de caràcter extraordinàriament actiu i espavilat, mare de l'argenter i escriptor Jaume Fort i Mogas, que amb mèrits verament autodidactes va editar durant diversos anys el setmanari «Heraldo de Reus». Mitjançant l'esmentat i gràcies a unes orientacions provinents dels *Anales Históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días*, d'Andreu de Bofarull i Brocà, tractà de fer conèixer als reusencs una sèrie d'esdeveniments i efemèrides que molt pocs escriptors s'havien preocupat de comentar. I ell, precisament, cercant ací i allà, aconseguí de reunir una esplèndida col·lecció de gravats i fotos que, degudament reproduïts i comentats, foren el principal atractiu d'una revista que explotà hàbilment algunes singularitats de la vida ciutadana o, més explícitament dit, dels actes i esdeveniments celebrats en els cercles senyorials i aburgesats de la llavors primmirada societat reusenca. En aquella època o moments no es publicava la «Revista del Centre de Lectupra» i encara no existien les Edicions Rosa de Reus de l'avui complicada Associació d'Estudis Reusencs.

Resumint el cas de Josep Iglésies en relació amb la saga dels Iglésies-Fort, ens cal afegir que el pare d'Iglésies —l'ex-diputat de la Mancomunitat— era propens a intervenir en els actes públics... Direm, però, que el nostre amic va compendiar brillantment les afeccions i els mèrits dels seus familiars. En aquesta miscel·lània se'l comenta o presenta amb els seus mèrits d'escriptor, conferenciant, geògraf, historiador...

Però... cerquem, si és possible i sense fer marrada, el camí dels seus fets personals concrets.

Josep Iglésies i Fort, nascut a Reus el 9 de setembre de 1902, l'any 1930 matrimonià amb Maria Fontserè i Marroig, en la qual trobà els afectes d'una muller exemplar i —per què no no dir-ho?— la col·laboració activa i intel·ligent de qui sempre ha estat el braç dret i la brúixola en l'impertorbable bregar del marit comerciant-escriptor o escriptor-comerciant. I, així mateix va establir contacte amb la família dels inoblidables Eduard Fontserè, Joaquim Carreras i Joan Petit, esdevinguts parents seus: sogre i cunyats, respectivament. Però, encara, volem remarcar la gran personalitat d'Eduard Fontserè i Riba, en el qual trobà els afectes de pare, de mestre i el goig de poder congeniar i collaborar amb una de les personalitats científiques més eminents de la Catalunya del seu temps.

En parlar del civisme de Josep Iglésies direm que a partir dels seus anys de joventut s'interessà per tot allò que es relacionava amb Reus, l'excursionisme, la geografia i les lletres catalanes. Per això, lligant les pluralitats de les seves disposicions personals, es convertí en ciutadà atret per una molt ferma vida de treball. Si començà essent un dels elements més actius del Centre de Lectura de Reus, després, al llarg del temps, passà a ésser-ho del Centre

El poeta Josep M.ª López Picó, té a la seva dreta Josep Ros Artigues i a la seva esquerra Josep Iglésies en la presidència de l'àpat commemoratiu dels Jocs Florals, a Barcelona, l'any 1950

Excursionista de Catalunya de Barcelona i, tanmateix, més enllà, secretari permanent de la Societat Catalana de Geografia (filial de l'Institut d'Estudis Catalans), que ell havia contribuït a crear.

Encara que Iglésies mai no hagi estat un professional del periodisme, ja de molt jove començà a escriure en els periòdics de la seva ciutat natal. I, naturalment, ho féu, més en pla d'aprenentatge que de professionalitat, a semblança de com s'iniciaven els periodistes d'antany. Però això no vol dir que, aviat, no fossin força estimats els seus articles publicats pel «Reus» i la «Revista del Centre de Lectura», tot just sobrepassats els temps d'assaig. I més endavant, en els anys de plenitud, d'una manera molt activa i meritòria, començà a escriure una infinitat de treballs periodístics per tal d'atendre continus precs de col·laboració o bé, segons la seva espontània decisió, d'expressar el propi pensament i les seves inquietuds. I també ha estat un constant col·laborador —en matèria de geografia i excursionisme— prop de prestigioses editorials que han recorregut a ell per tal de convertir-lo en expert especialista de les seves edicions enciclopèdiques.

La llarga llista de la seva bibliografia és la mostra evident dels treballs per ell publicats al llarg d'uns anys de producció extraordinàriament aprofitats. I també més ençà es convertí en soci fundador de l'Associació d'Estudis Reusencs (Edicions Rosa de Reus) i del Consell Directiu de la Fundació Salvador Vives Casajuana, que, amb una actuació tan singular com meritòria, és presidida per l'admirat amic Antoni Bergós i Massó, advocat, que en els anys anteriors a la guerra (i durant aquesta) fou un dels més destacats dirigents del catalanisme a les terres de Lleida.

Tornant a parlar d'Iglésies, reconeguem que és d'aquelles persones que tenen temps per a tot, que saben regular les hores de treball, sense cap mena de defallença. Quan de jove vivia a Reus, a La Riba, a Barcelona, i no residia fixament a cap dels llocs esmentats, sempre coincidia a la ciutat natal, de celebrar-s'hi quelcom que li fos interessant. I considerem que el seu constant anar i venir li ha permès de visitar nombroses poblacions de Catalunya, talment ho podria fer un marxant d'idees desproveït de tot altre bagatge que el de la paraula a flor de llavis.

Una de les més grans singularitats d'Iglésies és el seu caràcter d'home afectiu i sense complicacions. Però cal reconèixer que, així mateix, és company en mèrits dels tres o quatre més destacats conferenciants barcelonins. I no oblidem que els conferenciants no solen ser personatges gaire controvertits, no estan acostumats que se'ls contradigui. Majorment, això és el que passà amb els conferenciants polítics dels inoblidables quaranta anys de patriotisme oficial. Llavors fou adulterat el mot *colloqui* que, segons el diccionari, vol dir dialogar i no fer simplement unes preguntes contestades o no contestades a conveniència i caprici del conferenciant.

Un periodista ha dit d'Iglésies que és home de rialla sorollosa i propens a manifestar-se amb una certa sornegueria. Nosaltres, però, pensem que la darrera allusió no és prou encertada. El nostre amic, pel que sigui, davant segons quines preguntes o problemes, sap molt de callar, de no dir ni fer res. A vegades sembla com si la rialla sorollosa el salvés de concretar allò que no s'atreveix a expressar o li convé silenciar: es limita a mirar fixament el seu interlocutor i... no diu ni paraula.

El que ara anem a comentar no és en desmereixement d'Iglésies, sinó la simple observança de l'habilitat que el fet en si representa. Direm que per a ell no hi ha problemes quant als temes i propòsits d'actuació. És ràpid a preparar una conferència o un article de collaboració improvisada, àdhuc quan l'assumpte a tractar exigeix unes certes explicacions terminants que no són pas gaire fàcils d'emprar. Més o menys, sempre compta amb el recurs de fer hàbils i vàlides *xerrades* mitjançant la força del seu llenguatge captivador.

Com a exemple del que acabem de dir, contarem un cas. Ell donà una conferència al Centre Excursionista de Catalunya sobre el tema «Siurana», que li representà un èxit esclatant. Tal com l'enfocà i va saber desenvoluparse, la cosa no podia fallar. Parlà de reis, de comtes i de prínceps, però preferentment comentà —diguem va brodar— la llegenda de la reina mora que, perseguida per les hosts del comte Ramon Berenguer IV, abans que lliurar-se, arrapada a la gropa del seu cavall blanc, es llançà a l'abisme després anomenat Salt de la reina mora: una llegenda —malgrat l'empremta, en la pedra, dels unglots ferrats del corcer— possiblement òrfena d'història i rica de fantasia, explicada amb un llenguatge impressionant.

Tots els de l'auditori restàrem meravellats. Però recordo que quan el conferenciant baixà de la característica *trona* de la sala, vaig córrer a felicitar-lo per la bellesa de la dicció, ensems que, ben espontàniament, se m'acudí d'observar-li: «Has estat colossal...! Tanmateix, la història de Siurana encara continua per escriure».

Direm, de passada, que Siurana compta amb alguns cantors [1] de la seva

1. Entre els escriptors i poetes d'uns dies ja llunyans: Josep Carner, el de la Siurana «aspra i ardida, coronada d'espais, d'abims cenyida...» (autor d'un sonet reproduït en un mur); Josep Iglésies i Fort, l'enamorat de la llegenda de la reina mora; també autor del llibre *Siurana* (Publicacions de «La Revista», 1960); mossèn Ramon Pinyes, el devot de sant Lluís d'Anjou o de Siurana que fou bisbe de Tolús; mossèn Ramon Muntanyola, il-

única geografia pètria i de les romanalles del vell castell gairebé totalment convertit en runes. És sensible que ningú de responsabilitat tècnica, científica i governativa no vagi arribar a apiadar-se del dissortat monument, que, sempre oblidat, anà perdent els carreus com els arbres perden les fulles quan alguna bestiola malastruga els forada la soca.

La Siurana del nostre temps, gairebé deshabitada, alena, encara, gràcies als treballs i l'afecte molt digne d'elogi del seu fa poc traspassat alcalde pedani, l'animós Genari Martorell. Ell fou l'home miracler que deturà la pèrdua total de l'amuntegament de pedres que havien integrat el misteriós castell i poblat d'origen sarraí.

Josep Iglésies té molt d'escriptor polifacètic. La seva imaginació i les seves afeccions l'han adreçat devers altres camins que els de la literatura, la geografia i l'excursionisme, car es mostrà un excel·lent historiador i crític d'art en les obres *Baldomer Galofre Ximenis* i *L'escultor Roig Solé,* d'Edicions Rosa de Reus, cosa no pas gens sorprenent si tenim en compte que ha estat un pacient i hàbil col·leccionista de pintures d'autors catalans. I això no és tot: ens consta molt positivament el seu interès per la prehistòria, demostrat en els anys de joventut, mitjançant llargues hores de treballs d'excavació. També havia tractat d'iniciar-se en l'assumpte captivador del descobriment i l'estudi de les pintures rupestres. Però, d'això no en parlem!

També ens cal comentar que l'abrivat poeta mallorquí, mossèn Bartomeu, entusiasmat amb el llenguatge emprat en els llibres d'Iglésies —probablement *L'esment diví*— augurà al nostre amic la possibilitat de reeixir com autor teatral. Fou un parer.

És possible —pensem nosaltres— que al jovencell escriptor reusenc dels anys 1917 i més pròxims, li causés una gran i definitiva impressió el llenguatge i els personatges de les representacions del també reusenc Teatre Bartrina, gairebé totes elles pertanyents al vell teatre d'ambient de pagesia, de gran semblança amb el de les novel·les i contes a l'estil de llegendes, d'Iglésies: pagesos, moliners, lladregots, bruixes, muntanyencs, gossos, llops... de l'època vuitcentista.

L'obra d'Iglésies té molt, quant a ambient i personatges, de les obres de Frederic Soler («Pitarra»), Àngel Guimerà, Ignasi Iglésies, Pous i Pagès, i altres autors d'antany. I, ben segur, que això inspirà els auguris, abans esmentats, del poeta mallorquí.

Juntament amb els altres dramaturgs catalans no hem anomenat Josep Maria de Sagarra —també afeccionat a l'ambient vuitcentista i de pagesia—, perquè els seus personatges porten «més pebre i més sal» que els dels autors anteriorment esmentats. Entenem, però, que el llenguatge d'en Sagarra mai no s'atreví a barrejar història, llegenda i fantasia. Les seves santes i sants foren creats com pura anècdota teatral. Per tant, es tracta d'un estil literari clarissim, incapaç de no respectar les lleis de valor ortodoxa.

Sagarra era atrevit i pegava fort. Però ho feia sense passar més enllà de la tanca de la prudència que, quan calia, frenava l'inconfusible verb sagarrenc.

Com de retop, tornarem a connectar amb la figura prismàtica de Josep Iglésies, en la qual ens ha semblat descobrir un possible i molt adient escriptor de contes per a infants. Els editors estan avesats als contes gràfics

lusionat admirador de Siurana, que poc temps abans de morir havia dit: «Que bonica és Siurana! En una de les meves anades hi vaig dictar de raig uns versets que m'agraden molt»; Eufemià Fort i Cogul, autor del llibre *Notícia de Siurana de Prades* (Fundació Roger de Belfort, 1975), que és el més recent dels estudis sobre el poblat sarraí i medieval.

de bell colorit, limitats al comentari d'unes breus anècdotes. En realitat es tracta d'uns simples quaderns il·lustrats.

Continuant amb l'escriptor reusenc, direm que els seus personatges a vegades semblen excessivament ingenus i romàntics. Ni els lladregots ni els llops, dels quals parla, no arriben a fer por als lectors. I cal dir que la deliciosa Cèlia de *Saó de llegenda* és el prototipus d'uns molt ben pensats personatges que, en conjunt, donen la idea il·lusòria d'un país de fades i follets. Tot, potser, amb una mica d'excés de poesia.

És una llàstima que Catalunya no compti amb escriptors de contes per a infants: autors de temes no estranys a un propòsit pedagògic capaç de contrarestar el mal que, en part, és produït pel cinema, la televisió i la inconsciència dels pares massa condescendents.

Foren molt estimables els contes de Josep Carner i d'altres autors inconstants que no s'atreviren a intentar convertir-se en uns Perrault i Anderson catalans.

Tots recordem els dies de la postguerra. Eren grans i greus els obstacles que el nou règim posava a les coses de Catalunya. No hi havia diaris catalans, ni revistes, ni llibres, ni conferències, ni res que fos estimat pel nostre poble i molts catalans es trobaven empresonats o a l'exili. L'Orfeó Català havia estat dissolt i al seu local se li donà el nom de Palacio de la Música. També a la Biblioteca de Catalunya li arrabassaren el nom per a donar-li el de Biblioteca Central. L'Ateneu Barcelonès conservà el nom, canviat en castellà, i només s'hi autoritzaren conferències mitjançant l'«idioma del imperio» i que no tinguessin res a veure amb la Catalunya tradicional. I del que passava als temples parroquials, no cal ni parlar-ne, perquè tot estava supeditat a les conveniències de l'Església *nacional*, addicta al franquisme.

Però, malgrat tot, van aparèixer unes escletxes de llum.

Amb molta prudència, evitant complicacions, aviat començaren a celebrar-se sessions de caràcter literari: lectura de poesies (en actes ignorats o simplement tolerats. Sense autorització s'entén). Així és que, no lliure de perill, la poesia alçà el cap posseïda dels seus mèrits tradicionals. En alguns llocs de Barcelona, molt pocs, entre grups improvisats i l'assistència d'amics de confiança, començaren a organitzar-se unes reunions dedicades als poetes catalans, mallorquins i valencians que escrivien en català. I les sessions foren una afalagadora compensació en aquells dies de domini franquista.

Gairebé totes les reunions se celebraren en cases particulars.[2]

Entre les reunions que desenvoluparen una més gran activitat, cal esmentar les celebrades a la llar del matrimoni Josep Iglésies-Maria Fontserè, situada en el quasi silenciós passatge Parmanyer, 17, que recorda els noms de dos veïns il·lustres, en altres temps: el mestre de música Carles Gumersind Vidiella, i el poeta, dibuixant i escriptor, Apel·les Mestres.

Les lectures se celebraven els diumenges o en altres dies també festius. I hi assistien els principals afeccionats a la literatura catalana i a les Belles Arts, dels quals donarem alguns noms en qualitat de record: Josep Puig i Cadafalch, ex-president de la Mancomunitat de Catalunya, Eduard Fontserè i Riba, Jordi Rubió, Tomàs i Joaquim Carreras i Artau, Joan Petit, general

2. Estudi (germans Gassó), Ramon Sunyer (Amics de la Poesia), Josep Iglésies i Fort, Pilar Rufí, Miquel Saperes, Martí Rodés (Montserrat Martí), Joan Colomines, Acadèmia Barcelona, Josep Bartomeu, Maria de Bofill, vídua Planàs, Josep Miracle, Centre Lleidatà i Casa Llampalles, entre d'altres. En algun dels llocs esmentats se celebraren actes literaris i concerts de cant i musicals. I a l'Estudi Masriera del carrer de Bailèn s'hi celebrá una tanda de funcions teatrals en català, com així mateix a la llar del rapsoda Francesc Vilalta i de la seva esposa Mercè Babiloni, cantatriu.

Faraudo, Carles Riba, Clementina Arderiu, López-Picó, Octavi Saltor, Eufemià Fort, Joan Mercader, Lluís Casassas, Marià Manent, Vicens i Vives, Carles i Ferran Soldevila, Antoni Bergós, Ignasi Iglésies i Casanovas, Agustí Duran i Sanpere, Joan Arús, Joan Rebagliato, Francesc Gurri, Albert Manent, Pere Lloret i molts d'altres, juntament amb una selecta representació de la joventut catalana, i de la dona.

Que consti que en aquelles sessions de molts dies, tant els lectors com els oients, ens sentírem verament agraïts a la cordial amistat i a les deferències dels amics Iglésies-Fontserè. Podem dir que cada sessió representava l'avinentesa de conèixer l'obra nova, encara inèdita, dels poetes d'abans de la guerra i també les primícies de la dels novells.

Van col·laborar en l'organització de les lectures el poeta i crític literari Octavi Saltor —al qual se li dedicà una sessió d'homenatge— l'editor Salvador Torrell i el rapsoda Bartomeu Olsina.

Com a record d'aquests actes culturals, a continuació transcrivim una nota que els evoca, apareguda al número 6, d'octubre de 1977, de la revista «L'Avenç».

«Les lectures poètiques al Passatge Permanyer

L'any 1946, la persecució contra la llengua catalana es trobava en plena efectivitat. No s'autoritzava la publicació de cap llibre en català i els poquíssims que veien llum ho havien de fer en absoluta clandestinitat i alguns amb data endarrerida d'abans del 1939. En cap acte públic no es podia emprar la nostra parla i a les oficines oficials hi havia els cartells que exigien l'esmerç de la «*lengua del imperio*». L'actitud de prudència era general, car la repressió es mantenia molt dura i els empresonaments, les multes i altres actes correctius eren a l'ordre del dia.

A les darreries de l'any indicat es van fer uns assaigs d'iniciar unes sessions poètiques en català al passatge Permanyer, al domicili de Josep Iglésies. Aquest ocupava una torre, sense veïns indiscrets, en una via quieta, d'accés gairebé clos. A la primera reunió Agustí Esclasans hi llegí un recull de poemes inèdits i a la segona Mn. Camil Geis, hi donà a conèixer —era el desembre— el seu *Poema de Nadal*. Ambdues sessions serviren d'aprenentatge i l'any següent, o sigui el 1947, les lectures prengueren periodicitat i se'n realitzaren una vintena, en diumenges a la tarda, a raó d'una cada quinze dies, sense comptar els mesos d'estiu.

Aquest any hi llegiren poesies: Pere Benavent, Miquel Querol, Fèlix Cucurull, Josep M. Rovira Artigues, Josep M. Espinàs, Ramon Folch i Camarassa, Francesc Rossetti, R. Blasi i Rabassa, Miquel Saperes, Josep M. López-Picó, Agustí Esclasans, Xavier Casp de València, M. Bertran Oriola, J. Gimeno Navarro, David Sanahuja, Domènec Juncadella i Felip Graugés. Cada poeta tenia el seu presentador i hi actuaren com a tals: A. Esclasans, Octavi Saltor, el pare Ramon Castelltort, Jeroni de Moragues, Tomàs Garcés i Marià Manent, entre d'altres. S'hi féu també un homenatge a Salvador Albert i s'alternaren les lectures amb concerts a càrrec de Pilar Rufí, Maria Soler, Jaume Padrós, Lluís Molins, etc.

L'any següent les reunions prengueren més amplitud. Els actes eren sabuts per tots aquells que, per la seva espiritualitat, ho havien de saber i la concurrència omplia el domicili del convidador, estenent-se des del seu despatx al rebedor i als dormitoris. Afortunadament es disposava de molts seients. Però, malgrat això, es quedava molta gent dreta arrambada a les portes i als

murs de les habitacions. Arribaren a aplegar-se vora de dues-centes persones de tendències polítiques molt diverses, però unides per la coincidència patriòtica. L'afer donà lloc a una poesia de López-Picó que començava:

A l'ombra del mateix llorer,
s'unifiquen les esglésies,
a casa Josep Iglésies,
del passatge Permanyer.

L'any 1948 les sessions foren dedicades a Miquel Dolç, Rosa Laveroni, Ricard Permanyer, Josep M. Boix Selva, Josefina Tura, Osvald Cardona, el tarragoní J. Antoni Guàrdies, Josep M. de Sucre, Guillem Colom, Roser Matheu, Miquel Forteza, Pilar Tous, mossèn Geis, J. Serra i Janer, Octavi Saltor, Josep Lleonart, R. Perelló i Palmira Jaquetti. Actuaren de presentadors: Joan Estelrich, Joan Petit i Montserrat, Marià Manent, Joaquim Carreras i Artau, J. M. López-Picó, J. Bofill i Ferro, M. Ferrà, F. Vidal Bordils, Manuel de Montoliu, J. Puig i Cadafalch, F. Alfonso Orfila, etc. Es realitzaren homenatges a J. Bofill i Mates, Miguel Ferrà, al músic F. Alfonso Ferrer i actuaren de cantatrius Maria Soler, Maria Coquard, Carme Alfonso i, com a executants, Rosa Balcells, Joan Llongueres i Josep Poch.

Sou pregat de venir a honorar la llar de Josep Iglésies (Passatge Permanyer, n.º 17, torre), a les cinc de la tarda del vinent diumenge, dia 14 de novembre, per tal de retre homenatge a la personalitat literària de JAUME BOFILL I MATES. ~ *JOSEP PUIG I CADAFALCH obrirà l'acte.* ~ *J. BOFILL I FERRO llegirà uns fragments del seu estudi-pròleg a les Obres Completes de l'inoblidable* GUERAU DE LIOST. ~ *A continuació el rapsoda* BARTOMEU OLSINA *donarà a conèixer l'obra pòstuma de l'homenatjat.*

Barcelona, novembre del 1948.

Sr. .....

L'any 1949 ocuparen les sessions líriques: Lluís Gassó i Carbonell, A. Esclasans, Ricard Permanyer, Josep M. Fabra, mossèn Puntí i Collell, F. Alfonso Orfila, M. Andreu Fontiroig, Mateu Janés, Roser Matheu, Joan Llongueres, Carles Riba, Clementina Arderiu —aleshores ambdós recentment tornats de l'exili— el valencià Vicens Casp, Josep M. López-Picó, mossèn Isidor Macabich d'Eivissa, Jordi Cots, Joan Oliver i S. Sànchez Juan, l'obra dels quals fou prèviament comentada per: Maurici Serrahima, J. Gimeno Navarro, J. Ros Artigues, F. Vidal Burdils, Octavi Saltor, Josep Selva, mossèn Francesc Baldelló, J. Bofill i Ferro, Joan Teixidor, M. Bertran Oriola, Tomàs Garcés, J. Rovira Artigues, A. Llorens Opisso, etc. S'hi realitzaren homenatges a la memòria d'Alexandre Plana i J. Salvat-Papasseit i hi hagué concerts per la Coral Sant Cerni, Pilar Rufí, Maria Teresa Fius, Pau Bartolí i Lluís Molins.

L'any 1950 els poetes que hi actuaren foren: mossèn Pere Ribot, Felicià Fuster, Joan Arús, Joana Raspall, G. Mitjans, mossèn B. Barceló, Ramon Tor, Albert Manent, Josep Romeu, Carles Riba, Oleguer Huguet, Jaume Rosquelles, Blai Bonet, V. Solé de Sojo, F. de B. Lladó. S'hi celebrà un homenatge a la memòria d'Alfons Maseres i un altre al doctor mossèn Josep M. Llovera. Hi actuaren com a comentaristes: el pare Castelltort, M. Bertran Oriola, Josefina Tura de Bertran, Josep M. López-Picó, Pere Bohigues, A. Esclasans, Joan Barat, Octavi Saltor, Rafel Tasis i Marca, Josep M. de Sucre, Osvald Cardona, M. Sànchez Guarner, Francesc de B. Moll, el doctor Lluís Carreres i J. Solervicens. Els concerts anaren a càrrec de C. Alfonso de Poch, Mercè Nicolau i Pilar Rufí.

El 1951 els poetes invitats foren: J. Gimeno Navarro, Lluís Valeri, Xavier Amorós, J. Ros-Artigues, Joan Vinyoli, Osvald Cardona, Tomàs Garcés, Josep M.ª López-Picó, Josep Espar, Mn. Miquel Melendes i Rafael Catardi. Les presentacions foren encarregades a Carles Riba, el pare Castelltort, J. Solervicens, Albert Manent, M. Bertran, Fèlix Escales, J. M.ª López-Picó, Joan Teixidor, J. Oller Rabassa, Salvador Espriu, Víctor Català, Maurici Serrahima, Cebrià Montserrat, P. Català Roca, E. Martínez Ferrando i F. de P. Maspons Anglasell. S'hi celebraren homenatges a Joan Alcover, Francesc Matheu, Antoni Era i al general alguerès Rafael Catardi.

Els anys 1952-1953 llegiren els seus poemes: Maria Castanyer, Josep Rierola, Montserrat Vayreda, Miquel S. Salarich, Xavier Amorós, Mn. M. Ruiz Fernàndez, Josep Arnowat, Mn. Ramon Muntanyola i Ferran Canyameres. Els presentadors foren J. M.ª Boix Selva, Felip Graugés, Roser Matheu, Dr. Mn. Josep Gros, Josep Selva, Mn. Ramon Muntanyola i Rafael Tasis i Marca. S'hi celebrà una commemoració dels Jocs Florals de Barcelona presidida per Josep M.ª de Sagarra i un homenatge a Antoni de Bofarull, el darrer a càrrec del seu biògraf reusenc J. Santasusagna.

També s'hi van acollir les sessions científiques mensuals de la Societat Catalana de Geografia (filial de l'Institut d'Estudis Catalans) i hi van tenir lloc l'homenatge a Menéndez i Pidal, en tornar de l'exili, organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Històrics i l'acte fundacional de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, ambdues entitats filials de l'Institut d'Estudis Catalans.

S'havien sobrepassat el centenar de sessions poètiques i s'havien donat a conèixer molts joves escriptors que feien les primeres armes i que aleshores no tenien on poder-se manifestar, havent llegit les seves obres els poetes de fama reconeguda que es trobaven a Catalunya. S'havia anat fent una afirmació periòdica de fidelitat a la llengua per part dels escriptors novells, dels consagrats i de totes les persones de major significació espiritual de la nostra terra

que es complaïen a assistir als actes, en uns moments que el nostre verb era aferrissadament proscrit de la vida pública.

En el darrer període una petita escletxa havia estat oberta i es començaven a autoritzar publicacions de poesia en català. Es constituïen altres cenacles en domicilis particulars de Barcelona, els quals, tal vegada, feien innecessària la continuïtat del que ens ha vingut ocupant.»

Com a cloenda, direm que parlar de Josep Iglésies i Fort és un no acabar mai. Però no volem signar aquestes nostres modestes lletres sense dedicar el més fervorós elogi als seus treballs sobre *El poblament de Catalunya,* que li obriren la porta de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. I Déu vulgui que, al llarg d'una inestroncable cadena de demàs, altres Iglésies sàpiguen seguir tan meritòriament com ell ho ha fet el control de la vitalitat del poble català.